

and metonymic shift in the system of figures of speech as: comparison, metaphor, epithet, personification, metonymy, synecdoche, allegory, antonomasia.

Keywords: *cognitive mechanisms of transposition of senses, cognitive semantics, stylistic semasiology, metaphor, metonymy, derivation, figures of speech.*

УДК 811'373.7+159.942

Н. Костевич, викладач

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

ЯПОНСЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ ТА ЙОДЖІДЖЮКУГО НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОЧУТТІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Статтю присвячено фразеології, а саме порівняльному аналізу фразеологічних одиниць японської мови та йоджіджюкуго, що позначають почуття людини. Метою дослідження є виявлення когнітивних відмінностей між фразеологічними одиницями японської мови та йоджіджюкуго, які беруть походження в Китаї, а також можливих відмінностей світогляду, виражених за їхньою допомогою.

Ключові слова: *фразеологія, фразеологічна одиниця, йоджіджюкуго, почуття людини, фразеологічні сполуки із 4-х ієрогліфів, культурні особливості.*

Фразеологія кожної з мов є показником багатства мови та історії народу. Особливо багатою на фразеологічні одиниці є японська мова, яка увібрала в себе не тільки мудрість, здобуту своїм народом, а й мудрість інших народів, зокрема Китаю. Серед японської фразеології особливе місце посідають йоджіджюкуго (складні словесні конструкції, які складаються із чотирьох ієрогліфів та мають китайське походження; в китайській мові такі ідіоми називаються чен'юй) [4, с. 114].

Оскільки свій початок йоджіджюкуго беруть у Китаї, то актуальним є проведення порівняльного дослідження йоджіджюкуго та інших японських фразеологічних одиниць для виявлення культурологічних відмінностей та відмінностей світогляду, виражених за їхньою допомогою, оскільки йоджіджюкуго висвітлюють проблему взаємодії мислення, а також є чинником, що до певної міри впливає на ментальну культуру суспільства [4, с.115].

Від часу свого приходу з Китаю йоджіджюкуго зазнали значного впливу японської культури та мови й фактично стали її частиною, про що свідчить утворення японських йоджіджюкуго (*напр.* 一期一会 *Ichigoichie*). Проте доволі велика кількість йоджіджюкуго лишилася прямими відповідниками китайських чен'юй. Об'єктом дослідження є японські фразеологічні одиниці, а предметом – порівняльна характеристика фразеологізмів японського та китайського походження. Метою дослідження є визначити, до якої міри чен'юй зберегли або ж утратили свою автентичність після приходу в японську мову. Мета визначила такі завдання: 1) провести зіставний аналіз суто японських фразеологізмів і йоджіджюкуго; 2) запропонувати класифікації обох типів фразеологічних одиниць; 3) проаналізувати особливості вираження емоцій у

суто японських фразеологізмах та в йоджіджюкого. Поставлені завдання вимагають застосування таких методів: лінгвістичний описовий, зіставний аналіз та контрастивний аналіз.

Попередньо, під час дослідження японських фразеологічних одиниць на позначення почуттів загалом, було зроблено класифікацію фразеологічних одиниць японської мови на позначення почуттів, спираючись в основному на класифікації почуттів психологів-науковців А. Петровського, В. Додонова та І. Павлова [2, с. 95; 3, с. 158; 5, с. 142].

Загальна класифікація фразеологічних одиниць японської мови на позначення почуттів:

1. Фразеологізми на позначення моральних почуттів:

1.1. Фразеологізми, що позначають позитивні почуття й настрої:

- Щастя (有頂天になって (*Uchootenninate*) – На сьомому небі від щастя; 王様のようになつて幸福な (*Oosamaooyoonikoofukuna*) – Щасливий, наче цар);

- Задоволення (興に乗る (*Kyooninoboru*) – Не тямити себе від радощів; 白日夢 (*Haikijitsuyute*) – Сон наяву);

- Радість (足が地に着かない (*Ashigachinitsukanai*) – Ноги землі не торкаються; 嵐の後には静けさがやって来る (*Arashinoatowashizukesagayattekuru*) – Після дощу сонечко);

- Любов (犬猿の仲 (*Ken-ennonaka*) – Жити, як кішка з собакою; 蝶よ花よ (*Chouohanayo*) – Ростити, як принцесу);

- Кохання (恋に師匠なし (*Koinishishoonashi*) – Любов не знає вчителів; 思心を寄せる (*Kokogowoyoseru*) – Не виходити з голови);

- Дружба (「ご用とあれば」たとえ火の中、水の中 (“*Go-yootoareba*” *tatoehinonaka, mizunonaka*) – За друга – у вогонь і воду!);

- Честь (武士は食わねど高楊枝 (*Bushiwakuwanedotaka-yooji*) – За честь голова гине).

1.2. Фразеологізми, що позначають негативні почуття та настрої:

- Злість (目を吊り上げる (*Mewotsuriageru*) – Аж очі рогом; 烈火のごとく (*Rekkanogotoku*) – Аж вогню кресати);

- Роздратування (性分に合わないで (*Shoobunniawanaide*) – Проти шерсті; 堪忍袋の緒が切れる (*Kanninbukuroonoogakireru*) – Терпець уривається);

- Нервування (椅子の端に座って (*Isunohanisuwatte*) – Як на жаринах; 全身がブルブル震えて (*Zenshingaburu-burufuruete*) – Аж трясє);

- Страх (頭から水を掛けられたよう (*Atamakaramizuwokakeraretayou*) – Обливатися холодним потом; (人) の体から血の気が引く (*(Hito) pokaradakarashinokigahiku*) – Кров у жилах застигла);

- Сум (胸がいっぱいになること (*Munegaipraininarikoto*) – Камінь у грудях; 縫い目がほころびる (*Nuimegahokorobiru*) – Сльози на очі навертаються);

- Знуцання (踏んだり蹴ったりの目に遭わせる (*Fundarikettarinomeniawaseru*) – Скривдити, та ще й образити; 肺腑をえぐる (*Haifuwoeguru*) – Наче ножем у серце);

- Нешастя (一難去ってまた一難 (*Ichinansattemataichinan*) – Біда не ходить сама; 大吉は凶に帰る (*Daikichiwakyoonikaeru*) – Добра добувши, крацого не шукай);

- Заздрість (恨みを抱く (*Uramiwodaku*) – Аж кольки колють; 恨み骨髓に徹して
いる (*Uramikotsuzui ni tesshiteiru*) – Аж оскома взяла);

- Зніяковілість (窮地に陥る (*Kiuchiniochiru*) – Не знати, на яку ступити; 穴があ
つたら入りたい (*Anagaattarahairitai*) – Не знати, на яку ступити).

2. Фразеологізми на позначення **гностичних** почуттів:

2.1. Фразеологізми, що позначають **інтелектуальні** почуття (知恵を働かせる
(*Chiewougokaseru*) – *Ворушити звивинами*; 機転の利かない (*Kitennokikanai*) – *Бути
важкодумом*);

2.2. Фразеологізми, що позначають **пізнавальні** почуття (芸道は長く、人生は
短し (*Geidoowanagaku, jinseiwamijikashi*) – *Вік живи – вік учишь*; 習うより慣れよ
(*Naraiyoriginareyo*) – *Наука – срібло, а практика – золото*);

2.3. Фразеологізми, що позначають **повчальні** почуття (艱難汝を玉に
す (*Kannannanjivotamanisu*) – *Біда всього навчить*; 羹に懲りて膾を吹く
(*Atsumononikorite, natusiwofuku*) – *Хто обпікся окропом – дмухає на холодну воду*).

3. Фразеологізми на позначення **естетичних** почуттів / **почуття краси** (錦上花を添
える (*Kinjoohanawosoeru*) – *І очей не відведеш*; 猿に烏帽子 (*Sarunieboshi*) – *На свиню
хоч сідло надінь, то все буде клоповуха*) [1, с.154].

Класифікація йоджіджюкуго на позначення почуттів:

1. Йоджіджюкуго, що позначають **позитивні** почуття:

1.1. Щастя (有頂天外 (*Uchoutengai*) – *Бути на сьомому небі від щастя*; 君子三
楽 (*Kunshinosanraku*) – *Не тямлячи себе від щастя*);

1.2. Радість (狂喜乱舞 (*Kyoiikiranbu*) – *Пританцьовувати від радощів*; 捧腹絶
倒 (*Houfukuzettou*) – *Пуна рвати*);

1.3. Любов (兼愛交利 (*Kenaikouri*) – *Любити всіх однаково*; 掌上明珠
(*Shoujoumoteishi*) – *Як зіниця ока*).

2. Йоджіджюкуго, що позначають **негативні** почуття:

2.1. Злість (張眉怒目 (*Choubidomoku*) – *Насунити брови. Очі виблискують зліс-
тю*; 怒髮衝天 (*Dohatsushouten*) – *Так злитися, що аж волосся стає дибки*);

2.2. Обурення (眼中之釘 (*Ganchiunokugi*) – *Як скалка в оці*; 切齒扼腕
(*Sesshiyakuwan*) – *Точити зуби*);

2.3. Хвилювання, тривога (探卵之患 (*Tanrannourei*) – *Серце не на місці*; 後顧
之憂 (*Koukounourei*) – *Місця не знаходити*);

2.4. Страх (風声鶴唳 (*Fuuseikakurei*) – *Власної тіні боятися*; 大驚失色
(*Taikyoushisshoku*) – *Побіліти від страху*);

2.5. Сум (牽衣頓足 (*Ken'itonsoku*) – *Сум через розставання*; 風樹之歎
(*Fuujinotan*) – *Туга за батьками*);

2.6. Нешастя (九腸寸断 (*Kuushousundan*) – *Серце розривається*; 淒愴流涕
(*Saisouruyuitei*) – *Сльози рікою*);

2.7. Мука, страждання (切齒腐心 (*Sesshifushin*) – *Страждати від душевних
ран*; 自縛自縛 (*Jijoujibaku*) – *Викопати собі самому яму*).

3. Йоджіджюкуго, що позначають **почуття краси / естетичні почуття** (面向不背
(*Menkoufuhai*) – *З якого боку не подивишся – гарно*; 沈博絶麗 (*Chinprakuzetsurei*) –
Краса та досконалість).

4. Інші

4.1. Мішані почуття (苦髮樂爪 (Kugamirakudzume) – Людські горя та радощі; 喜怒哀樂 (Kidoairaku) – Гама почуттів);

4.2. Неконтрольованість почуттів (意馬心猿 (Ibashi'en) – Неконтрольованість почуттів / пристрасті);

4.3. Інші (酒池肉林 (Shuchinikurin) – Про сильне сп'яніння після грандіозного бенкету) [1, с. 155].

Із йоджіджюкуго відтворити загальну класифікацію вдалося не повністю. Брак фразеологізмів на позначення певного типу почуттів, або ж мала кількість цих фразеологізмів може свідчити про різницю у сприйнятті конкретним народом певного виду почуттів, про те, що це почуття не мало вагомого значення для народу, або ж що воно не розглядається як почуття (як у випадку із гностичними почуттями). Отож, можна судити про деякі відмінності йоджіджюкуго від усіх інших фразеологічних одиниць японської мови, базуючись на класифікації.

- Серед йоджіджюкуго зовсім не виділяється група фразеологізмів, що позначає гностичні почуття.

- Йоджіджюкуго, що позначають позитивні почуття, включають у себе значно менше почуттів, ніж загальні фразеологічні одиниці. Серед йоджіджюкуго зовсім важко виділити ті, які би позначали задоволення, дружбу та честь. У йоджіджюкуго також досить складно розділити почуття кохання та любові, у зв'язку з чим вони об'єднані.

- Група йоджіджюкуго, що позначають негативні почуття, не містить у своєму складі тих, які би позначали роздратування, нервування, знущання, заздрість та зніжовлість. Проте саме серед йоджіджюкуго можна виділити ті, що позначають обурення, хвилювання та тривогу, а також муку та страждання.

- Особливістю йоджіджюкуго є також те, що серед них трапляються ті, що позначають мішані почуття, а також зазначають труднощі їхнього контролювання [1, с. 155].

Щодо більш детальних особливостей, то в результаті дослідження вдалося виділити доволі багато як спільних, так і відмінних рис між йоджіджюкуго та іншими фразеологічними одиницями.

Спільні риси:

1. Як і у всіх інших фразеологізмах на позначення любові, у йоджіджюкуго відображається любов особи вищого соціального статусу до підданих і навпаки (一視同仁 (Isshidoujin) обходитися з підданими без фаворитизму, любити всіх однаково; 愛多ければ憎しみ至る (Aiookerebanikushimiitaru) Що більше людину люблять, то більше ненавидять її сторонні).

2. У йоджіджюкуго ті інших фразеологічних одиницях страх тісно пов'язаний із душою (魂飛魄散 (Konhihakusan) Злякатися так, що аж душа вилітає / розсипається (укр. Аж холоне душа); 人の体から血の気が引く (Hitonokaradakarachinokigahiki) З людини витягають дух крові) та серцем (胆戦心驚 (Tansenshinkyou) аж серце лякається та печінка вискакує (укр. Серце в п'ятках; Аж у серці / грудях / на душі похолало); 心臓が飛び出るほど驚く (Shinzoogatobi-deruhodoodoroku) Аж серце вискочило).

3. Щастя й радість в обох випадках асоціюється з небесами (有頂天外 (Uchoutengai) *Поza вищим рівнем неба (укр. Бути на сьомому небі від щастя); 天にも昇る心地である (Tenjimonoborukokochidearu) Відчуття підйому до небес).*

4. Злість людини виражається в йоджіджюкуго та звичайних фразеологічних одиницях через очі та брови (張眉怒目 (Choubidomoku) *Очі виблискують злістю, брови насупити (укр. Насупити брови; Аж очі рогом); まゆをひそめる (Mayuwohisomeru) Насупити брови; 目を吊り上げる (Mewotsuriageru) Вирячити очі).*

Відмінні риси:

1. Хоча у йоджіджюкуго на позначення почуттів, як і у звичайних фразеологізмах, переважають одиниці на позначення любові, але більшість із них мають негативний відтінок:

- Туга за коханим (一日三秋 (Ichijitsusanshū) *один день тягнеться за 3 осені), розлука в коханні (愛別離苦 (Aibetsuriku) тяжкість розставання з коханою людиною (укр. Хвилини тягнуться, як вічність));*

- Туга матері за дитиною (倚門の望 (Imonobou) *почуття матері, яка чекає повернення дитини);*

- Згасання почуттів (落花流水 (Rakkaryūsui) *Про кохання, яке вже минуло (укр. Прошлов холодох).*

У звичайних фразеологізмах явно вирізняються лише згасання почуттів (秋風が吹く / 秋風が立つ (Akikazegafuku / Akikazegatatsu) *Повіяли осінні вітри*) або ж їх швидкоплинність (恋は熱しやすく冷めやすい (Koiwanesshiyasukusameyasui) *Кохання швидко загорається й швидко гасне).*

2. На відміну від звичайних фразеологічних одиниць, дуже часто в йоджіджюкуго на позначення почуттів любові постають фрази, що позначають братерську або сестринську любов (鶺鴒之情 (Reigennojou) *Про сильну братерську або сестринську любов та їх схильність захищати одне одного в складній ситуації (укр. Горюю одне за одного стояти).*

3. Страх у йоджіджюкуго часто асоціюється із війною (戦戦慄慄 (Sensenritsuritsu) *тремтіти від страху (укр. Аж морозом сипнуло; Аж мурашки забігали)),* що є відмінним від звичайних фразеологічних одиниць.

4. Страх у звичайних фразеологізмах дуже часто асоціюється з холодом (背筋が寒くなる (Sesujigasatukunaru) *Спина холоде).* У йоджіджюкуго частіше трапляється тремтіння (戦戦慄慄 (Sensenritsuritsu) *Тремтіти від страху).*

5. Страх у йоджіджюкуго також асоціюється зі зміною / втратою кольору (大驚失色 (Taikyoushisshoku) *втратити колір від великого переляку (укр. Білий, як стіна / полотно).* У звичайних фразеологізмах – із кольором 青い (青くなる (Aokunaru) *Посиніти від страху).*

6. У йоджіджюкуго також страх тісно пов'язаний із широко розплющеними очима, язиком (瞠目結舌 (Doumokuketsuzetsu) *широко розплющити очі й зав'язати язик від страху (укр. Оніміти від страху / здивування; Аж баньки вилупити)),* а у звичайних фразеологізмах – радше з волоссям, що стає дибки, або спиною (総毛立つ (Sookedatsu) *Волосся дибки стає; 背筋が寒くなる (Sesujigasatukunaru) Спина холоде).*

7. У йоджіджюкуго з'якана людина асоціюється з рослинами (草木皆兵 (*Soutokukaihei*) Заверти, наче трава чи дерево, від страху (укр. Остовніти від страху)).

8. Злість людини в йоджіджюкуго також виражається через волосся, що стає дибки (頭髮上指 (*Douhatsujoushi*) Так злитися, що аж волосся стає дибки), що не схоже на звичайні японські фразеологічні одиниці, де, як згадувалося раніше, волосся стає дибки від страху (総毛立つ (*Sookedatsu*) Волосся дибки стає).

9. Нещастя в йоджіджюкуго пов'язане із негараздами у країні або загиблю країною (黍離之歎 (*Shorinotan*) Стогін загиблої країни). В японських звичайних фразеологізмах зазвичай зазначається факт того, що біда не ходить сама (弱り目に祟り目 (*Yowarimenitatarime*) Біда біду тягне).

10. Хвилювання в йоджіджюкуго асоціюється із темрявою (暗雲低迷 (*An'unteimei*) За темними хмарами майбутнього не бачити; 疑心暗鬼 (*Gishinanki*) В серце закрадається сумнів).

11. Краса в йоджіджюкуго в основному асоціюється з матеріальними цінностями: коштовним камінням (琳琅珠玉 (*Rinroushugyoku*) про прекрасний коштовний камінь; може вказувати також на гарну людину або віри), розкішними палацями (桂殿蘭宮 (*Keidenrankyu*) про красивий палац) та прикрасами (宝細玉釵 (*Houdenyokusai*) про розкішну шпильку, прикрашену золотом, сріблом і коштовним камінням); у звичайних японських фразеологізмах це радше квіти або картини (錦上花を添える (*Kinjoohanawosoeru*) Класти квіти поверх парчі; 絵になる (*Eninaru*) Ставати картиною).

12. Краса в йоджіджюкуго постає як щось ні добре, ані зле, а радше як щось, вище від усього (耽美主義 (*Tanbishugi*) Думати про красу як про найвище мистецтво, ставити його вище добра чи зла), що також не вживається в інших фразеологізмах японського походження.

Отже, можна судити, що, хоча йоджіджюкуго і входять до складу японських фразеологізмів, проте різняться вони не лише формою, а і змістом. Щоправда, не можна недооцінювати важливість йоджіджюкуго (як ідіоматичних, так і неідіоматичних) у японській мові, які продовжують широко застосовуватися, змінюватися та утворюватися. А поява йоджіджюкуго японського походження свідчить про те, що японці сприймають їх як частину своєї мови, яку вони продовжують активно розвивати. Проте, хоча ідіоматичні йоджіджюкуго вже довгий час зазнають впливу японської мови та культури, але свою культурну автентичність чен'юю вони до певної міри зберегли і значно вирізняються серед інших фразеологічних одиниць японської мови як йоджіджюкуго.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Костевич Н. Особливості класифікації фразеологічних одиниць на позначення почуттів у японській мові / Н. Костевич // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»: збірник наукових праць. – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія». – 2015. – Вип. 56. – С. 153 – 155.
2. Немов Р. С. Психологія / Р.С. Немов. — М.: Просвещение, 1995. – 265 с.
3. Общая психология / Под ред. А. В. Петровского. – М.: Просвещение, 1987. – 329 с.

4. *Пирогов В.* Місце ёдзідзюкуго в системі фразеології сучасної японської мови: порівняльний аспект / В. Пирогов. // Мовні і концептуальні картини світу. – ВПЦ «Київський університет». – 2015. – Вип. 54. – С. 114 – 120.
5. *Якобсон П. М.* Психология чувств / П.М. Якобсон. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 348 с.
6. 言いたい内容から逆引きできる。例解慣用句辞典。東京：創拓社出版、1992。— 625頁。
7. ことわざ辞典。東京：小学館、1995。— 415頁。
8. 新明解故事ことわざ辞典。東京：三省堂、2001。— 740頁。
9. 新明解四字熟語辞典 三省堂編修所 [執筆者：江口尚純、大野貴正、尾崎幸弘、その他]。— © Sanseido Co., Ltd. 1998。— 802頁。

Стаття надійшла до редколегії 29.03.2016 р.

Н. Костевич, преподаватель

Национальный университет «Львовская политехника», г. Львов

ЯПОНСКИЕ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЕ ЕДИНИЦЫ И ЁДЗИДЗЮКУГО, ОБОЗНАЧАЮЩИЕ ЧУВСТВА: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Статья посвящена фразеологии, а именно, сравнительному анализу фразеологических единиц японского языка и ёдзидзюкуго, обозначающих чувства человека. Целью исследования является определение когнитивных отличий между фразеологическими единицами японского языка и ёдзидзюкуго, которые происходят из Китая, а также возможных различий мировоззрения, выражающихся с их помощью.

Ключевые слова: фразеология, фразеологическая единица, ёдзидзюкуго, чувства человека, фразеологические конструкции из четырёх иероглифов, культурные особенности.

N. Kostevych, teacher

Lviv Polytechnic National University, Lviv

JAPANESE PHRASEOLOGICAL UNITS AND YOJIKUKUGO DENOTING FEELINGS: COMPARATIVE ANALYSIS

The article is devoted to phraseology, namely the comparative analysis of phraseological units of Japanese language and yojjikukugo denoting human feelings. The aim of the research is to define cognitive differences between phraseological units of the Japanese language and yojjikukugo, originated from China, and possible differences in world view expressed with their help.

Keywords: phraseology, phraseological unit, yojjikukugo, human feelings, phraseological compounds consisting of 4 hieroglyphs, cultural peculiarities.